

ÖYKÜ

3. BÖLÜM

2000'li yıllara kadar dünya demir-çelik üretimi ile dünyada sınaî üretimindeki gelişme büyük bir paralellik göstermektedir. Bu olguya bağımlı olarak ekonomik, sosyal ve politik bütün gelişmelerde de demir-çelik işkolunun büyük etkisi olmuştur. Bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) anlaşmaları ülkelerinin gelişmişlik düzeyinin de çok etkilemiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti de sanayi çağını yakalamak için, doğru bir öngörüyle, entegre demir-çelik tesisini kurarak ağır sanayi hamlesine başlamış; ancak zaman içinde demir-çelik üretimi ile ilgili olarak alınan bazı yanlış kararlar, büyük yapısal bozukluklara neden olmuştur.

2002 yılı sonu itibariyle, Türkiye'nin toplam ham çelik kapasitesi yaklaşık 20 mt/yıl ve üretim de 16,47 mt/yıl olmuştur. 2002 'de dünya da üretilen toplam 886 mt çeliğin %1,8'ini üreten Türkiye, dünyanın en büyük 13. üreticisi olmuştur.

Ülkemizdeki yıllık uzun ürün tüketimi 6 mt, yassı ürün tüketimi ise yine 6 mt civarındadır. Yassı ürün talebi, ekonomik gelişmeye de paralel olarak, her yıl %5 artmaktadır. Böylece, yaklaşık 11 mt uzun ürün kapasitesi fazlası ve 3 mt yassı ürün açığımız bulunmaktadır. Ülkemizin 16,47 mt ham çelik üretimine karşılık 12 mt tüketimi olmasına rağmen, başta EAO tesislerinin hurda girdiye bağımlı olması nedeniyle, Türkiye, net demir-çelik ithalatçısı bir ülke konumuna gelmiştir.

2002 yılı sonu itibariyle, ülkemizde faaliyet sürdüren 16 EAO tesisinin kapasitesi, toplam kapasitenin %69'una tekabül eden 14 mt düzeyindedir ve bunların toplam 2002 üretimi de 11,33 mt (%69) kadardır. Ülkemizde halen mevcut üç entegre demir-çelik tesisinin toplam kapasitesi ise yalnız 6,2 mt/yıl

FABİKALAR KURAN FABRİKA KARDEMİR VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEMİR ÇELİK ÖYKÜSÜ

Mahmut KİPER
Metalurji Mühendisi

(Ülke toplamının %31'i) düzeyindedir ve 2002 yılı üretimi de 5,14 mt'dir. (%31) Ülkemizdeki ham çelik üretim kapasitesinin 16,6 mt'lik bölümü (%83'ü) uzun ürün, 3 mt'lik bölümü (%15'i) yassı ürün ve yaklaşık 0,4 mt'lik kalana bölümü (%2'si) ise vasıflı çelik üretimini hedef almıştır.

Oysaki dünya çelik üretimine ilişkin istatistik verilerine baktığımız zaman, yukarıda çizilen tablonun neredeyse tam tersi bir görünümle karşılamaktayız. Dünya çelik üretiminin %70'i entegre tesislerde ve sadece %30'u EAO ile işletilen tesislerde gerçekleşmektedir. Ayrıca, dünya üretiminde yassı ürünlerin payı %65, uzun ürünlerinki ise %35 düzeyindedir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde, yassı ürün payı aynı kalmak kaydıyla, alışımlı çelik üretiminin toplam üretim içindeki payı da %15 dolaylarındadır.

Gelişme çabasına giren ülkelerde öncelik şehirleşme çalışmalarının ve buna bağlı olarak inşaat sektörünün ağırlık kazandığı görülür. Bu nedenle çelik endüstrilerinde ilk başlarda uzun ürün talebi fazladır. Zamanla gelişmişlik düzeyine bağlı olarak beyaz eşya, makina, otomotiv gibi sektörlerin yassı çelik ürünlerine talebi artar, aynı zamanda alışımlı çelik çeşitlerine ve miktarlarına da gereksinim fazlaşır. Demir-çelik üretim projeksiyonlarına yapılırken ve buna göre yatırımlar yönlendirilip, teşvik edilirken bu temel kural gözlenir. Demir-çelik üretiminden etkilenecek sektörlerin geliştirilmesine de böyle yönlendirilir. 1960'larda ülkemiz uzman ve mühendislerinin bu günlerin yassı-uzun gereksinimlerinde doğru tahminler yaptığı bilmiyor. O halde, hangi çıkarlara ve hangi yabancı danışmanlık kuruluşlarının yönlendirilmesi ile onca yatırımı izin verildi. Daha da ötesinde teşvik sağlandı? Bu, cumhuriyet demir-çelik öyküsüne yakışmayacak bir kara mizahtır.

Ülkemizin demir-çelik sektöründeki bu çarpıklıktan en çok etkilenen kuruluşların başında ise KARDEMİR gelmektedir. Hem demir-çelik sektörümüzün hem de KARDEMİR'in yapısal bozulmasını hazırlayan etmenler arasında yanlış politik kararlar yanında, yabancı uzman ve danışmanlık kuruluşlarının da büyük veballeri bulunmaktadır. Gerek ülkemizin demir-çelik üretimini projeksiyonu, gerek tesis ölçeklendirilmesi ve gerekse tevsiat işlerinde, yabancı uzmanların genellikle yanlış kararları görülür.

KARDEMİR'in 1958-62 yılları arasında 600.000 ton/yıl kapasitesine çıkarılması çalışmalarında görev üstlenen Alman ve İngiliz firmaları, mevcut küçük Siemens-Martin firmalarını yıkıp yerine büyüklerini kurarak çelik üretimini sağlamışlardır. Oysa o yıllarda günümüzde de hala geçerli olan 'LD konvertörleri'yle çelik üretimi yapılmaktadır. Bu stratejik hata tesisin geleceğine hep olumsuzluk taşıyacaktır. Kontinü kütük tesisinin zamanında kurulmaması da; KARDEMİR'deki zarar dönemini başlatan en önemli teknik nedenlerin bir diğeridir. Ancak, KARDEMİR'deki esas geri gidiş süreci, 1980'lerin sonuna doğru kamu işletmelerinin her ne pahasına olursa olsun elden çıkarma politikaları ile başlamıştır. Zira teknolojik yatırımları zamanında yaptırmama ve engelleme, aşırı istihdam, sermaye yetersizliği ve çok yüksek faizlerle özel bankalara borçlandırma gibi çeşitli kötü yönetim politikalarının en acımasızları bu işletmeye uygulanmıştır.

1989'da başlayıp epey de uzun süren bir grevin ardından KARDEMİR enikonu mecalizleşip verimsizleşmiş ve nihayet, 5 Nisan 1994'ün ekonomik tedbir paketi içinden KARDEMİR'in kapatılma kararı da çıkmıştır. Aslında, sadece Karabük'ü değil, Bartın, Eflani, Kastamonu, Çankırı gibi çok geniş bir bölgeyi de besleyip giydiren KARDEMİR hakkında bu kararın; bazı yanlış uygulamaları hayata geçirmek için ince hesaplarla kurulmuş bir tuzak olduğunun anlaşılması uzun sürmemiştir.

Ünlü 5 Nisan Paketi'ne karşı gösterilen ilk tepki, bazı yabancı uzmanların tesisi incelemesini takibeni anılan kapatma kararının alınacağını fark eden Metalurji Mühendisleri Odası yönünden geldi; Oda, kararın

hemen ertesindeki bir basın toplantısı ve ardından yayınlanan 'KARDEMİR Raporu' ile gerçeklerin doğru olmadığı ve aslında çoktan alınması gereken bir takım tedbirlerle, KARDEMİR'in hala verimli olarak işletilebileceği gerçeğini kamuoyuna açıkladı.

Yukarıda özetlenen gelişmelerin ardından, gerek bölge insanının etkisi, gerekse işçi sendikasının baskısıyla Başkanlık bünyesinde bir 'KARDEMİR İnceleme Komisyonu' kurulmuştu.

KARDEMİR'le S. ŞANBAŞOĞLU'nun yolları en son bir kez daha keşitti: Bu komisyonda o da bulunuyordu.

1939 Eylül'de KARDEMİR'den sıvı metalin alındığı ilk gün orada bulunan ŞANBAŞOĞLU, Komisyon'un en çalışkan üyesiydi; tam 55 yıl sonra, KARDEMİR'i kurtarmak için en ön safta yine mücadele ediyordu. Komisyon çalışmalarının sonuna doğru inceleme için Kardemir'e gidildi. Buraya şov yapmak için gelen siyasilere, ülke sanayisinde derin izler bırakmış 87 yaşındaki bu kişi, 'Bu tesis ülke için gereklidir, kapatmak cinayettir!' sözleriyle ders veriyordu....

5 Nisan 1994 kararları öncesi ve sonrası tüm olanlara o dönem Metalurji Mühendisleri Odası Başkanı olan ve KARDEMİR İnceleme Komisyonunda yer alan bu satırların yazarı şahittir.

KARDEMİR Raporu da ucuz siyaset malzemesi yapıldı. Selahattin ŞANBAŞOĞLU ise, engin bir vicdan huzuru içinde, "Biz görevimizi yaptık...." diyordu. Ve bu onun son görevi oldu; bir yıl sonra kendisini trafik terörüne kurban verdik, aramızda ebediyen ayrıldı. KARDEMİR de, çok büyük paralar karşılığında yabancı bir danışmanlık şirketince düzenlenen raporda belirlenen esaslara göre, işçi sendikasının önderliğindeki bir konsorsiyuma devredildi.

Oysaki Türkiye'nin gelişim sürecinde hep ilklere imza atmış, sürekli üretmiş, pek çok fabrika kurmuş, bunlara ilaveten tıpkı bir sanayi okulu gibi sayısız işadamı ve teknik eleman yetiştirmiş olan Cumhuriyetin bu ilk ağır sanayi işletmesinin yapacağı daha çok şey var. Yüksek firmalarda ve diğer tesislerde, ülkenin büyük gereksinim duyduğu ara mamullerin üretimi pek ala mümkün. Ama galiba niyet yok. Sadece KARDEMİR'i, tekrar ayağa kaldırmak değil, üretmeye ve üretime dayalı olan değerlere ekonomik gelişmeye sağlamaya da niyet yok....